

Nowsze odsłonięcia złoża soli potasowych w Kałuszu

(Neuere Aufschlüsse der Kalisalzlagerstätte in Katusz),

podał

J. NIEDŹWIEDZKI.

Na podstawie studyów na miejscu ogłosiłem w XVI roczniku „Kosmosu“ (1891) pod tytułem „O formacji solnej k. Kałusza“ opis kałuskiego górotworu solonośnego w całości, ze szczególnem uwzględnieniem pokładów soli potasowych. W przeszłym miesiącu zwiedziłem pod łaskawem przewodnictwem p. Zarządcy F. Turkiewicza znowu tamtejszą kopalnię i mogę na podstawie tych oględzin tudzież przejrzenia kart górniczych i dotyczących sprawozdań urzędowych przedstawić tutaj w krótkości najważniejsze postępy w odsłonięciu kałuskich pokładów potasowych, jako uzupełnienie wspomnianej mojej dawnej rozprawki.

Podczas gdy pokładu sylwinitowego, występującego w płd. wschodniej części kopalni i odbudowywanego przez dawniejsze kałuskie towarzystwo akcyjne (w r. 1873 w ilości bliz. 300 000 q, ale zdaje się bez korzyści), dla produkcji nie tykano, rozpoczęła się, jak wiadomo, od roku 1890 znaczniejsza odbudowa pokładu kainitowego, tak w jego biegu, jakoteż z upadem i trwa dotąd, odpowiadając ilościowo popytowi za tym materiałem jako nawozem rolnym, prawie wyłącznie dla potrzeb kraju. W roku 1908 produkcja wynosiła ok. 125 000 q.

Najwięcej ku płc. zachodowi odkryte partye pokładu kainitowego w chodniku idącym za jego biegiem okazują się

zweżone i chowają się pod poziom chodnika. O dalszej jego rozciągłości w tym kierunku nie stanowczego powiedzieć nie można.

Około 30 *m* w podkładzie kainitu odkryto w płc. zachodniej części kopalni na pierwszym i drugim jej poziomie pokład sylwinitu, podobny do wymienionego powyżej, występującego w płd. wschodniej części kopalni, ale znacznie cieńszy. Rozciągłość tego płc. zachodniego pokładu sylwinitowego jest znaczną, gdyż okazując się w odległości ok. 170 *m* na płc. zach. od szybu IV. trwa on do ostatnich płc. zachodnich kończyn kopalni i nie urywa się tam.

Najważniejsze odsłonięcia w nowszych czasach otrzymano przez wykonanie wiercenia do głębokości 400-80 *m*, a następnie obok tegoż nowego 270 *m* głębokiego szybu, w oddaleniu 235 *m* od szybu IV. w godz. 15¹/₂, więc w upadzie warstw.

Szybem tym przebito naprzód nadkładawe iły gipsowe i osiągnięto w głębokości 127 *m* ił solonośny. Pośród niego okazał się w głębokości 135—142 *m* kilka *m* gruby sylwinit, nie wątpliwie przedłużenie sylwinitu górnego płd. wschodniego, który zatem sięga dalej na płc. zachód a przede wszystkim głębiej, niż przedtem wiedziano.

W głębokości 153 *m* natrafił szyb na upadowe przedłużenie głównego pokładu kainitowego, który okazał tu jednak grubość niespełna 3 *m*, a więc widocznie wykończy się już w tej głębokości, zwłaszcza że poblizkie ale więcej ku płd. zachod. wysunięte wiercenie wcale go już nie natrafiło.

Wobec tego masa kainitu, jedynie obecnie w Kałuszu jako sól potasowa dobywanego, zdaje się być dosyć ograniczona, ale wystarczy przecież dla produkcji w dotychczasowych rozmiarach jeszcze na kilkadziesiąt lat.

Pod kainitem szyb przeszedł następnie przez górotwór iłowo-solny (Haselgebirge) w grubości blisko 80 *m*, widocznie upadowe przedłużenie tego, w którym na płc. wschodniej stronie kopalni założone są ługownie.

Pod nim zaś, a więc w podkładzie całości dotychczas znanych utworów solnych Kałusza, szyb odkrył w głębokości 237 do 250 *m* nowy, zatem trzeci, spodni, pokład sylwinitu w grubości

zwyż 10 m, w ułożeniu zgodnem do utworów nadkładowych, o średniej zawartości 39% chlorku potasu (według analiz urzędowych). Składa on się zresztą z licznych cienkich warstewek sylwinitu o różnej zawartości sylwinu obok soli (chlorku sodu) i innych przymieszek, przegradzanych warstewkami iłu z różnie wielką przymieszką sylwinu i soli, przez którą to naprzemianległość i nowo odkryty sylwinit okazuje się w najściślejszej (pierwotnej) łączności z resztą utworu solnego, co zachodzi i u górnych pokładów sylwinitowych, przedewszystkiem u płd. wschodniego.

Wymienione odkrycie pokładu sylwinitowego w spodzie nowego szybu było niespodzianką także z tego powodu, że w przebitkach spągowych soli iłowatej za ługowniami na płc. wschodniej stronie kopalni nie okazywały się oznaki powtórzenia się wierzchnich soli potasowych.

W ostatnich 20 m szybu pod pokładem sylwinitu nastąpił cienki utwór iłowo-solny z małą zawartością sylwinu, a wreszcie zielonawy ił łupkowy ze słabą zawartością soli (Na Cl)

Sąsiednie wiercenie przeszło głębiej jeszcze 130 m iłów miejscami piaszczystych, bezsolnych, u których tylko wrostki anhydrytu świadczyły o przynależności do utworu solnego.

Według przedstawionego stanu rzeczy złoża solne kałuskie okazuje się znacznie bogatsze w sylwin, niż do niedawna przyjmowano, a odsłonięcie w spodzie szybu nowego wywołuje potrzebę stwierdzenia rozciągłości pokładu tam odkrytego za upadem, najodpowiedniej przez wykonanie dalszego wiercenia głębokiego w południowo zachodniej stronie kopalni.

Równocześnie należałoby przygotować rozstrzygnięcie sprawy użycia sylwinitu kałuskiego. Z północno-niemieckiego złoża potasowego, które poznano pierwotnie koło Stassfurtu, wydobywany sylwinit albo używany jest wprost jako nawóz rolny albo służy do przeróbki chemicznej, głównie do produkcji koncentrowanego chlorku potasowego.

W końcu dziękuję uprzejmie P. Rady F. Zaworskiemu i P. Zarządcy J. Turkiewiczowi za łaskawe poparcie mych krótkich badań w Kałuszu.

Lwów, w listopadzie (1909).

ZUSAMMENFASSUNG.

Autor berichtet über Aufschlüsse, die in neuerer Zeit innerhalb des Kaluzzer Salzgebirges bergbauich erlangt worden sind. Hauptsächlich erwiesen sie einen gegenüber den früheren Annahmen grösseren Reichtum an Sylvinit. Insbesondere wurde in einem neuen südwestlich gelegenen Schachte im Liegenden des ganzen bis nunzu bekannten Salzgebirges eine über 10 m mächtige Sylvinit-schichten- Gruppe angefahren, die einen durchschnittlichen Gehalt von 39% Sylvinit erwies.
